

УДК 342.7:341.231.14:352

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.7>

ІНСТИТУТ ОМБУДСМАНА УКРАЇНИ ЯК МЕДІАТОР СПРАВЕДЛИВОСТІ У ЗАХИСТІ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Грекул-Ковалик Т.А.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права та прав людини
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича
ORCID: 0000-0003-4339-3927*

Торончук І.Ж.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича
ORCID: 0000-0003-3887-4750*

Георге Ф.,
*адвокат-резидент факультету права та адміністративних наук
Сучавського університету «Штефан чел Марє»
ORCID: 0009-0007-4043-390X*

Грекул-Ковалик Т.А., Торончук І.Ж., Георге Ф. Інститут Омбудсмана України як медіатор справедливості у захисті прав внутрішньо переміщених осіб: регіональний аспект.

У статті здійснено комплексний аналіз інституту Омбудсмана України як медіатора справедливості у механізмі захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Актуальність дослідження зумовлена невідомим зростанням кількості внутрішньо переміщених осіб в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення РФ та необхідністю забезпечення ефективних, доступних і позасудових способів захисту їхніх прав. Обґрунтовано, що традиційні судові механізми не завжди своєчасно та повною мірою реагують на порушення прав внутрішньо переміщених осіб, що підсилює значення інституту Омбудсмана України у системі гарантій прав людини.

Проаналізовано теоретико-правову природу інституту Омбудсмана України, його місце та роль у системі позасудового захисту прав і свобод людини. Особливу увагу приділено медіаційній функції Омбудсмана, яка проявляється у сприянні діалогу між особою та органами публічної влади, формуванні рекомендацій, усуненні системних причин порушення прав та відновленні принципу справедливості у правовідносинах.

Окреслено основні проблеми реалізації прав внутрішньо переміщених осіб, зокрема у сферах соціального захисту, житлового забезпечення, доступу до адміністративних послуг та правової допомоги. Наголошено, що вразливе становище внутрішньо переміщених осіб потребує застосування гнучких і гуманно орієнтованих механізмів реагування на порушення їхніх прав.

Значну увагу приділено практичному аспекту діяльності інституту Омбудсмана України на регіональному рівні на прикладі роботи Представниці Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Чернівецькій області Ірини Ісопенко. Проаналізовано такі форми діяльності, як особисті прийомы громадян, моніторингові візити, реагування на звернення внутрішньо переміщених осіб, підготовка рекомендацій органам публічної влади, організація інформаційно-просвітницьких заходів. Зроблено висновок, що регіональний вимір діяльності Омбудсмана України посилює його медіаційний потенціал і сприяє ефективнішому захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

У статті доведено, що інститут Омбудсмана України виконує важливу роль у відновленні порушених прав внутрішньо переміщених осіб, запобіганні конфліктам та формуванні більш справедливої державної політики у сфері прав людини.

Ключові слова: Омбудсман of Ukraine; внутрішньо переміщені особи; права людини; медіація; справедливість; позасудовий захист; регіональні представництва Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Hrekul-Kovalyk T.A., Toronchuk I.Zh., Gheorghe F. The Institution of the Ombudsman of Ukraine as a mediator of justice in protecting the rights of internally displaced persons: a regional aspect.

The article carries out a comprehensive analysis of the institution of Ombudsman of Ukraine as a justice mediator within the mechanism for protecting the rights of the internally displaced persons (IDPs). The relevance of the study is stipulated by the steady increase of the IDPs number in Ukraine as a result of the full-scale invasion by the Russian Federation and the need to ensure effective, accessible, and extrajudicial means of protecting their rights. The article claims that traditional judicial mechanisms do not always respond in a timely and comprehensive manner to violations of IDPs' rights, which enhances the significance of the institution of Ombudsman of Ukraine within the system of human rights guarantees.

The article also examines the theoretical and legal nature of the institution of Ombudsman of Ukraine, as well as its place and role in the system of extrajudicial protection of human rights and freedoms. Particular emphasis has been laid on the mediatory function of the institution of Ombudsman of Ukraine, which manifests itself in facilitating a dialogue between individuals and public authorities, formulating recommendations, eliminating systemic causes of rights violations, and restoring the principle of justice in legal relations.

In addition, the article outlines the basic issues related to the implementation of the rights of the internally displaced persons, in particular in the fields of social protection, housing, access to administrative services, and legal aid. It is important that the vulnerable position of IDPs requires the application of flexible and human-centered mechanisms for responding to violations of their rights.

Considerable attention is drawn to the practical dimension of the ombudsman's activities at the regional level, illustrated by the research of Iryna Isopenko, the Representative of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights in Chernivtsi Oblast. The study analyzes such forms of activity as personal receptions of citizens, monitoring visits, responses to appeals from internally displaced persons, and the preparation of recommendations for public authorities. It concludes that the regional dimension of the ombudsman's activity enhances its mediatory potential and contributes to more effective protection of IDPs' rights.

The article proves that the institution of Ombudsman of Ukraine plays an important role in restoring violated rights of the internally displaced persons, preventing conflicts, and shaping a just state policy in the field of human rights.

Key words: Ombudsman of Ukraine; internally displaced persons; human rights; mediation; justice; extrajudicial protection; Regional Representations of the Secretariat of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights.

Актуальність теми дослідження. Збройна агресія проти України спричинила одну з наймасштабніших хвиль внутрішнього переміщення населення в Європі з часів Другої світової війни. Внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО) опинилися в ситуації підвищеної вразливості, що зумовлено втратою житла, роботи, соціальних зв'язків, ускладненим доступом до адміністративних, соціальних і правових послуг. За таких умов особливої актуальності набуває питання ефективності механізмів захисту прав ВПО, зокрема позасудових форм реагування на порушення прав людини.

Інститут Омбудсмана України посідає особливе місце в системі гарантій прав і свобод людини та виступає незалежним посередником між особою і державою. Його діяльність спрямована не лише на фіксацію порушень, а й на відновлення справедливості шляхом рекомендацій, переговорів, узгодження позицій та формування практик належного врядування. У цьому контексті Омбудсман дедалі частіше розглядається як медіатор справедливості, здатний забезпечити баланс між інтересами держави та потребами вразливих соціальних груп, зокрема ВПО.

Ступінь наукової розробки проблематики. Проблемні питання захисту прав ВПО неодноразово ставали предметом наукових досліджень у працях вітчизняних учених (зокрема, Басова І.С.,

Грекул-Ковалик Т.А., Крахмальова К.О., Малиновська О.А., Селіхов Д.А., Фідря Ю.О. та ін.), де аналізуються соціальні, адміністративні, трудові та житлові аспекти їх правового статусу. Водночас роль інституту Омбудсману України у сфері захисту прав ВПО здебільшого розглядається фрагментарно, без комплексного осмислення його медіаційної функції як інструменту відновлення справедливості (наприклад, у працях Сушинського О.І., Олефіренко О.В., Орел В.А.). Це зумовлює необхідність поглибленого наукового аналізу діяльності Омбудсману саме в площині посередництва та превенції правопорушень щодо ВПО.

Мета статті полягає у дослідженні регіонального аспекту інституту Омбудсману України як медіатора справедливості у механізмі захисту прав ВПО.

Виклад основного матеріалу. Інститут Омбудсману України виступає одним із ключових елементів сучасного механізму захисту прав людини, який поєднує в собі риси контролю за діяльністю публічної влади й альтернативного способу врегулювання правових конфліктів [10, с. 16]. Його правова природа полягає у здійсненні незалежного парламентського контролю за додержанням прав і свобод людини та громадянина, що забезпечується відсутністю владно-розпорядчих повноважень і водночас значним авторитетом рекомендацій Омбудсману [9, ст. 1]. Саме ця особливість дозволяє розглядати інститут Омбудсману не лише як правозахисний, а й як медіаційний механізм, спрямований на відновлення справедливості у відносинах між особою та державою.

Медіаційний потенціал інституту Омбудсману України проявляється у здатності впливати на поведінку суб'єктів владних повноважень шляхом переконання, аргументації та формування стандартів належного врядування [6, с. 445]. На відміну від суду, який вирішує спір у межах формалізованої процедури, Омбудсман орієнтований на пошук справедливого балансу інтересів, урахування конкретних життєвих обставин та запобігання повторним порушенням прав людини. Такий підхід особливо важливий у справах, що стосуються соціально вразливих груп населення.

ВПО як особлива категорія населення перебувають у ситуації підвищеного ризику порушення прав, що зумовлено вимушеним характером переміщення, нестабільністю соціального становища та залежністю від рішень органів публічної влади. Попри наявність спеціального законодавчого регулювання, ВПО на практиці стикаються з проблемами реалізації права на соціальний захист, житло, працю, медичну допомогу, освіту, а також із дискримінаційними підходами при наданні адміністративних послуг [2, с. 190–199; 3]. Значна частина таких порушень має системний характер і пов'язана з неналежним тлумаченням або вибіркоvim застосуванням норм права.

У цих умовах інститут Омбудсману України виступає важливим інструментом позасудового захисту прав ВПО [11, с. 244–245]. Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у цій сфері охоплює розгляд індивідуальних звернень ВПО, проведення моніторингових візитів, підготовку спеціальних доповідей, внесення подань і рекомендацій органам державної влади, органам місцевого самоврядування, а також приватним установам. Через такі механізми Омбудсман не лише реагує на конкретні порушення, а й сприяє усуненню їхніх причин, що відповідає принципам превенції та відновлення справедливості.

Особливого значення медіаційна роль Омбудсману набуває в умовах збройного конфлікту та надзвичайних соціальних навантажень на державу. У ситуаціях, коли судовий захист тривалий або малодоступний, саме Омбудсман здатний оперативно втручатися у конфліктні правовідносини, ініціювати перегляд управлінських рішень та сприяти виробленню більш справедливих адміністративних практик. Його рекомендації виступають офіційними актами реагування, які державні органи та посадові особи зобов'язані розглянути, врахувати пропозиції, вжити заходів для усунення порушень та письмово повідомити про це Омбудсману.

Для підтвердження неголослівності вищезазначених теоретичних постулат, проаналізуємо діяльність Омбудсману України в цифрах. Статистика звернень до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2022–2025 рр. дозволяє виявити стійку тенденцію до зростання ролі цього інституту в системі захисту прав людини в умовах тривалого воєнного стану. Так, у 2022 р. діяльність Омбудсману набула чітко вираженого кризового та правозахисного характеру у зв'язку з повномасштабною збройною агресією РФ та безпрецедентним зростанням кількості ВПО. Того року офіс отримав 42 485 звернень, у тому числі від ВПО, та здійснив 2 031 моніторинговий візит структурними підрозділами Секретаріату Уповноваженого [4, с. 10–11].

В 2023 р. загальна кількість звернень становила понад 95 796, що вже тоді свідчило про суттєве підвищення навантаження на омбудсманський механізм та зростання довіри громадян [13, с. 5]. Серед заявників однією з найбільш чисельних груп були ВПО. Лише за офіційними даними

від ВПО надійшло 10 197 звернень, що відображає масштаб системних проблем, пов'язаних із вимушеним переміщенням населення [13, с. 6, 47–54].

У 2024 р. ця тенденція не лише збереглася, а й набула виразнішого характеру. Кількість звернень зросла до понад 123 000, що означає приріст на 28,6 % у порівнянні з 2023 р. [14, с. 10]. Така динаміка засвідчує подальше посилення звернень громадян до Уповноваженого як до ефективного інструменту реагування на порушення прав людини. Тематична структура звернень у 2024 р. демонструє спадковість із попереднім роком. Зокрема, домінують питання соціального захисту, реалізації прав родин військовослужбовців, доступу до базових соціальних та адміністративних послуг, а також проблеми, пов'язані з наслідками збройної агресії. У цьому контексті значна частина звернень безпосередньо або опосередковано стосується прав ВПО, зокрема у сфері соціальних виплат, житлового забезпечення та адміністративних процедур, хоча вони не завжди виокремлюються в окрему статистичну категорію [14, с. 25–38].

Соціально-демографічна структура заявників – важлива якісна характеристика звернень у 2024 р. Жінки стали авторами понад двох третин звернень (63,1 %). Паралельно зростала й моніторингова активність Уповноваженого. Наприклад, у 2024 р. було здійснено 3 364 моніторингові візити, значна частина яких була спрямована на перевірку дотримання прав уразливих груп, включно з ВПО [14, с. 11].

Станом на лютий 2026 р. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2025 р. перебуває на стадії підготовки, що унеможливує використання повноцінних офіційних статистичних даних за відповідний період. Водночас на підставі публічних повідомлень, окремих інформаційних зведень та з урахуванням тенденцій попередніх років можна констатувати збереження стійкої динаміки до зростання кількості звернень громадян й ускладнення їх правового змісту. Особливої актуальності у 2025 р. набувають звернення, пов'язані з реалізацією конституційних прав та обов'язків в умовах воєнного стану, зокрема у контексті мобілізаційних процесів, соціального захисту та гарантій прав окремих вразливих груп населення. Це свідчить не лише про високий рівень правової напруги в суспільстві, а й про поступове зростання правосвідомості громадян та їх готовність використовувати інституційні механізми захисту прав людини.

Загалом аналіз статистичних даних за роки повномасштабного вторгнення вказує на наявність стійкого тренду до кількісного та якісного зростання звернень до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Ця динаміка відображає поєднання кількох факторів. Серед основних виділимо підвищення громадської активності, зростання довіри до інституту Омбудсмана України та ускладнення правових проблем, зумовлених війною. У цьому процесі ВПО посідають особливе місце як одна з найбільш уразливих і водночас активних груп заявників, що актуалізує необхідність подальшого розвитку інституту Уповноваженого як медіатора справедливості у сфері захисту прав ВПО, а також удосконалення системи статистичного обліку їх звернень як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях.

Практичне втілення медіаційної функції інституту Омбудсмана України у сфері захисту прав ВПО на регіональному рівні демонструє діяльність Представниці Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Чернівецькій області Ірини Ісопенко. Її робота охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на забезпечення доступу ВПО до правової допомоги, відновлення порушених прав та налагодження комунікації між громадянами й органами публічної влади.

Важливим інструментом захисту прав ВПО у діяльності Представниці Уповноваженого у Чернівецькій області виступає проведення особистих прийомів громадян та виїзних зустрічей у територіальних громадах області. У межах таких заходів розглядаються звернення ВПО щодо доступу до соціальних виплат, житла, адміністративних послуг, а також дотримання права на звернення та отримання публічної інформації. Так, І. Ісопенко здійснює моніторингові візити й особисті прийоми громадян, зокрема під час зустрічей із мешканцями районів області щодо додержання прав людини в умовах воєнного стану та доступу до публічної інформації, де надає роз'яснення з правових питань і сприяє налагодженню комунікації між громадянами й органами влади [1]. Подібна практика сприяє безпосередньому діалогу між заявниками та представниками влади, що відповідає медіаційній природі діяльності Омбудсмана та дозволяє оперативно реагувати на конкретні порушення прав.

Окремий напрям діяльності полягає у реагуванні на повідомлення про можливі порушення прав людини в умовах воєнного стану, тобто мова йде про дотримання прав людини у рамках національного превентивного механізму, зокрема під час здійснення моніторингових візитів до закладів соціальної сфери, у яких поселено ВПО. За ініціативи Представниці Уповноваженого

вживалися реагування до органів державної влади та місцевого самоврядування з метою забезпечення права на гідні умови проживання та поновлення індивідуальних прав ВПО. Такий підхід відповідає загальній практиці роботи регіональних представництв Уповноваженого, створених для забезпечення доступності захисту прав громадян у регіонах та реалізації парламентського контролю за додержанням прав людини, має превентивний характер і спрямований на запобігання системним порушенням прав людини. До слова додамо, що І. Ісепенко входить у Раду ВПО при Чернівецькій обласній державній (військовій) адміністрації, поєднуючи при цьому контролюючу функцію з участю у виробленні регіонального компоненту стандартів додержання прав ВПО.

Якщо ж звернутися до «мови чисел», то в 2025 р. на Буковині зафіксували 2551 звернення громадян щодо порушення їхніх прав, про що було озвучено І. Ісепенко на першому в 2026 р. засіданні Експертної ради при Представнику Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Чернівецькій області. Під час засідання було розглянуто проєкт регіонального компоненту Щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України за 2025 р. та проаналізовано виконання рекомендацій попереднього року. Разом з тим, члени ради також визначили пріоритетні напрями роботи на 2026 р., серед яких: захист прав військовослужбовців і ветеранів, дітей, ВПО та інших соціально вразливих груп населення [8].

Переважна більшість заяв надійшла від ВПО та стосувалася відновлення соціальних виплат, забезпечення належних умов проживання у місцях тимчасового проживання та користування пільговим проїздом. Зауважимо, що з початку повномасштабного вторгнення спостерігається стійка тенденція до щорічного зростання кількості звернень, яка фіксується не лише у діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а й на регіональному рівні, зокрема буковинського краю. Так, у 2022 р. звернень було понад 500, в 2023 р. – зверх 1200, а в 2024 р. – більше 2500 [12].

Не менш важлива складова практичної діяльності І. Ісепенко – проведення моніторингових візитів до установ та органів, що надають послуги ВПО [8]. За результатами таких візитів готуються аналітичні звіти та рекомендації, які використовуються для удосконалення адміністративної практики та підвищення стандартів дотримання прав ВПО [5]. Через механізм рекомендацій Омбудсман України здійснює ефективний вплив на діяльність органів влади, що характерно для медіаційної моделі захисту прав людини.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інститут Омбудсмана України посідає особливе місце в системі захисту прав людини, поєднуючи контрольні та медіаційні функції, спрямовані на відновлення справедливості у відносинах між особою та державою. Його діяльність набуває особливої ваги в умовах збройного конфлікту та зростання кількості ВПО – однієї з найбільш соціально вразливих категорій населення, права якої часто порушуються внаслідок недосконалості правозастосовної практики та адміністративних рішень органів публічної влади. У таких умовах позасудові механізми захисту прав, зокрема діяльність Омбудсмана України, виступають ефективною альтернативою судовому захисту. Разом з тим, медіаційна функція Омбудсмана України проявляється у сприянні діалогу, формуванні рекомендацій, превенції правопорушень та усуненні системних причин порушення прав ВПО. Саме ця функція, як один з дев'яти напрямів роботи Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, забезпечує баланс інтересів держави та осіб, які постраждали внаслідок вимушеного переміщення у зв'язку з повномасштабним вторгненням рф.

Практика діяльності Представниці Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Чернівецькій області засвідчує ефективність регіонального рівня реалізації повноважень інституції Офісу Омбудсмана України, а особисті прийоми, моніторингові візити та реагування на звернення ВПО підтверджують роль Омбудсмана як реального медіатора справедливості, здатного оперативно впливати на вирішення конкретних правових проблем. Водночас, подальше посилення інституту Омбудсмана України, зокрема в частині розвитку регіональних представництв та впровадження медіаційних підходів у їх діяльність, сприятиме підвищенню ефективності захисту прав ВПО та формуванню більш справедливої державної політики у сфері прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. «Адаптація та інтеграція ВПО: досвід та можливості»: інтеграційний захід для ВПО м. Новодністровськ Чернівецької області, представників міської ради. 2023. 20 жовтня. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/integracijnij-zahid-adaptaciya-ta-integraciya-vpo-dosvid-ta-mozhливosti-dlya-vpo-m-novodnistrovsk-chniveckoyi-oblasti-predstavnikiv-miskoyi-radi.

2. Грекул-Ковалик Т.А. Захист прав мігрантів і біженців: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 344 с.
3. Грекул-Ковалик Т.А. Право на освіту: виклики для внутрішньо переміщених осіб. *Ерліхівський журнал*. 2024. № 8. С. 38–44. DOI : 10.32782/ehrlichsjournal-2024-8.05. URL: <https://journals.chnu.chernivtsi.ua/index.php/Ehrlich/article/view/77/58>.
4. Доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/1/7/8/9/6/5/shhoricna-dopovid-upovnovazeno.pdf>.
5. Звіт за результатами моніторингового візиту до місця тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб на базі Центру надання соціальних послуг Кадубовецької сільської ради. 2025. 26 лютого. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/%D0%A6%D0%9D%D0%A1%D0%9F%20%D0%A7%D1%83%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2%2026.02.2025.pdf>.
6. Орел В.А. Медіація як інструмент врегулювання конфліктів студентським омбудсменом. *Медіація & Університети 1.0*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (15 листопада 2024 р., Чернівці) / редкол.: Амелічева Л., Гаврилюк Р., Горецька Х., Романадзе Л. та ін. Чернівці, 2024. С. 442–446. URL: <https://puet.edu.ua/wp-content/uploads/2025/04/zbirka-tez-konferencziyi.pdf>.
7. Офіс Омбудсмана здійснив моніторинг умов проживання ВПО у місті Вашківці. 2025. 10 листопада. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/ofis-ombudsmana-zdijsniv-monitoring-umov-prozhivannya-vpo-u-misti-vashkivci.
8. Представництво Уповноваженого ВРУ з прав людини в Чернівецькій області. 2026. 30 січня. URL: <https://www.facebook.com/chernivtsi.ombudsman/posts/pfbid0EsVhH9rhhVAYmKy9xZuMFRyXYUFjFTGMsRGmLfVt9GfvAB7gGvuSnLAuaKNrBiRbl>.
9. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
10. Сушинський О.І., Олефіренко О.В. Функціонування інституту уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в контексті змін управлінської парадигми військового часу. *Ефективність державного управління*. 2024. № 3 (80/81). С. 16–20. DOI :10.36930/508002. URL: <https://era.nltu.edu.ua/Archive/80/4.pdf>.
11. Фідря Ю.О. Альтернативні способи вирішення спорів: теоретичні та практичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 86: Право. Ужгород, 2025. Т. 2. С. 242–247. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.86.2.37. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/39-1.pdf>.
12. Хрищук А. Право на житло й поновлення соцвиплат: на що скаржаться буковинці Уповноваженому з прав людини і як подати скаргу. 2026. 4 січня. URL: <https://suspilne.media/chernivtsi/1204162-pravo-na-zitlo-j-ponovlenna-socviplat-na-so-skarzatsa-bukovinci-upovnovazennomu-z-prav-ludini-i-ak-podati-skargu>.
13. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/images/documents/annual-report-2023.pdf>.
14. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. URL: <https://surl.li/kswiuc>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 15.01.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації: 05.03.2026